

Μιλώ για την ιδεολογία του, έπειδή την πρακτική εφαρμογή των αρχών του θα τη θεωρούσα βλαβερή και που θα ενδιέφερε την αστυνομία, εάν δεν ήταν από τα πράγματα αδύνατα.

Για το αυτό για το έργο των πρακτικών σοσιαλιστών του τόπου μας—αν υπάρχουν—ούτε μίλησα, ούτε θα μίλησω στο Νουμά.

Για την ιδεολογία όμως του σοσιαλισμού θα μπορούσα κάτι να πω, εάν δε νόμιζα πως ο Νουμάς χρειάζεται τις στήλες του, για πρακτικότερα θέματα.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΑΣ

ΘΑΛΑΣΣΑ

Και το κεφάλι μου ξοκνήσκει και το καρδύχτυπο άκουσα,
Κι αντίκρισα ένα δράμα που πάντα και πλαταίνει,
Κι αντίκρισα τη θάλασσα, να τραγουδάει, να δέρονται,
Τη θάλασσα, τη θάλασσα την πρώτη μου ερωμένη!

Αάση, βουνόπλαγα, στεριές την πήληξ μου χαρίσατε,
Κι ό λίμνη, μέσα σου έκλεισες μια ψεύτικη γαλήνη.
Έγώ ποθώ τώνωρίστα, τάρδρα και τάνιντόταχα,
Τους οδρανούς, τὰ πέλαγα, την απεραντοσύνη...

Στις άλλες έγνωες που βαθειά πλήθος εντός μου υπάρχουνε,
Ένας πρωτόφαντος καημός γεννιέται αγάλη! αγάλη,
Στά ματωμένα του φτερά μανασκύνει άπάντεχα
Και μ' οδηγεί και φέρνει με στα Ίταλικά άκρογιάλια.

Τη θάλασσα, τη θάλασσα να ξοθαίδω νειρεύτηκα,
Μέσ' την άρμύρα να λουστώ και μέσ' το πλούσιο κύμα

Και να γροικήσω τὰ πουλιά που υψώνονται στριγγόλαλα

Και να ταιριάζω την πλατειά την πελαγήσιν όίμα!
ΛΕΑΝΤΡΟΣ Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

— Νέαι Ίδέαι του Τολστόη	Δρ.	2.—
— Το τέλος της εποχής μας υπό Το·στοη	»	1.50
— Κοινωνιολογικά προάδοξα. υπό Μίξ Νορδάου	»	3.—
— Ο Βέρθερος του Γκαίτε	»	2.—
— Φιλοσοφία του Γάμου υπό Debay	»	2.—
— Ηρωίς της Μακεδονίας δράμα εις πράξεις τρεις υπό Γ. Κούρη.	»	1.—

* Άπαντα πωλούνται εις τὸ βιβλιοπωλεῖον Α. Γαλανοῦ, ὁδὸς Σπυρίδου 54.

Ἦρθα νὰ δῶ μὴν εἶσουν ξεσκαπασμένη, νὰ σέ σκεπάζω κοιμηθῶ.

Τὸ παιδικίσιον κρεβατάκι εἶταν ἀγνὸ καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ λερῶσουν οἱ δικές μας μὲζέριες κ' οἱ ἐλευσιότητες τῆς ζωῆς μας. Μὲ ποῖο δικαίωμα τολμοῦσα ἐγὼ καὶ ζυποῦσα τὸν ἥτοχο αὐτὸ ὕπνο καὶ τάρχα τὰ ὁμορφα παιδικίσια ὄνειρα; Πῶς τολμοῦσα καὶ δὲν κοκλίνιζα ἀπὸ ντροπῇ πηγαίνοντας νὰ κοιμηθῶ μὲ τὸ κοριτσάκι αὐτὸ τὸ ἀνήξερο; Κι ἂν μὲ ρωτοῦσε, γιατί δὲν πλαγιαζῶ στὸ δικό μου τὸ κρεβάτι... καὶ ἂν στὴ σκέψη, πῶς μπορεῖ νὰ φοβᾶμαι, μοῦ πρότεινε καλόγυμνο καὶ γλυκόλογο νάρθει στὴν κάμερά μου, νὰ κοιμηθεῖ μαζί μου στὸ δικό μου τὸ κρεβάτι ποὺ εἶναι πῶς μεγάλο καὶ θὰ μὰς χωρεῖ καλύτερα;

— Όχι, ὄχι. Φρίκη καὶ νὰ τὸ συλλογιῶμαι μόνο.

— Τίποτε, ἀγάπη μου! ἡσυχάστε, κοιμηθῶ.

Ἦρθα νὰ δῶ ἂν εἶσουν σκεπασμένη. Καλὴ νύχτα...

Νυστάζω! Εἶναι δυὸ ἡ ὥρα. Σηκώθηκε δυνατὸς αἶρας καὶ χτυπᾷ στὴ γειτονιά κάποια παραθυρόφυλλα ποὺ λησμονηθήκαν ἀνοιχτά. "ὦ, πῶς μοῦ κάνει κακὸ ὁ αἶρας σὰ φυτὰ τὴ νύχτα! Μὴ ἀλλόκοτη λύπη γιὰ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ εἶναι ὅζω καὶ τὰ στραπατσέρνει, μοῦ πλακώνει τὴν καρδιά μου.

ΔΡΑΜΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

Κοντὰ στὴ λυρική πλημύρα μπορεῖ νὰ πει κανένας πῶς ἡ λογοτεχνική μας κίνηση βρίσκεται στὸν ἀστερισμὸ τοῦ δράματος. Σχεδὸν οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς παλιότερους καὶ νέους συγγραφεῖς μας προτιμᾶν νὰ δόσουν σκηνηκὴ μορφή σ' ἐκεῖνο ποὺ θὰ μπορούσαν, μοῦ φαίνεται, νὰ τὸ τραγουδήσουν ἢ νὰ τὸ διηγηθοῦν καλύτερα μόνοι τους, δίχως τὸ μεσολάβημα τῶν θεατρίνων. Δὲ λέω πῶς μιὰ ἀρτίτητα στὸ λυρικὸ ποίημα ἢ στὸ διήγημα εἶναι πράγμα εὐκόλο—τίποτε δὲν εἶν' εὐκόλο στὸ σύνορο τῆς τέχνης—μὰ ἡ σκηνὴ ἔχει τίς ξεχωριστὲς συνθήκες τῆς κ' ἡ δραματικὴ σύνθεση ἀπαιτεῖ κάποια ξέχωρη ἰδιοφυΐα, ποὺ μόλις σὲ δυὸ τρεῖς θαμποχάραξε ὡς τὴν ὥρα στὸν τόπο μας. Μὰ πάλι καὶ ὁ λογοτέχνης εἶναι καὶ αὐτὸς μέλος μιᾶς κοινωνικῆς περιοχῆς, σὲ τούτῃ δίνεται περίσταση ἀπ' τὴ μιὰ ἢ τὴν ἄλλη αἰτία νὰ καλιεργηθεῖ τὸν ἢ τὸ ἄλλο εἶδος λόγου κ' ἔτσι κ' ἐκεῖνος σέρνεται ἀπὸ τίς ἀπαιτήσεις τοῦ καιροῦ. Καὶ σὲ μὰς ἄρχισε στερνὰ νὰ ζωηρεθεῖ, ἡ θεατρικὴ κίνηση. Ἡ δόξα ἀσφαλίζεται γιὰ τὸν ποιητὴ εὐκολότερα ἀπὸ τὴ σκηνή, μιὰ ἐπιτυχία σ' αὐτὴ μπορεῖ νὰ τοῦ ἀνταμείψει τοὺς δημιουργικοὺς κόπους τοῦ πῶς γενεῖα ἀπὸ τὰ περιοδικὰ καὶ τὸ βιβλίον κ' ἔτσι καθέννας, ποὺ ἡ τύχη τοῦ τὸν ἔριξε στὰ γράμματα, ἀποφασίζει νὰ τὴ δοκιμάσει καὶ στὸ θέατρο. Μὰ καὶ ὁ σκόπελος σ' αὐτὴ τὴ δοκιμὴ εἶναι πῶς ἐπικλίντουν. Ἡ λαχτάρα τῆς ἐπιτυχίας παρασέρνει εὐκολότερα σὲ κάποιο συμμόρφωμα μὲ τὰ γούστα καὶ μὲ τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τοῦ θεατρικοῦ κοινοῦ καὶ ὁ ποιητὴς βάζει ὁδηγὸ τοῦ πολλῆς φορὲς περισσότερο τίς ἀπαιτήσεις τοῦ θεατρώου ἢ τοῦ ἀστεριού, ποὺ πρόκειται νὰ σαρκώσει στίς σανίδες τῆς σκηνῆς τὸν ἥρωα ἢ τὴν ἥρωίδα του, παρὰ τὸ ποιητικὸ σάρκωμα τῆς σύλληψής του. Καὶ θὰ χρειάζονταν μιὰ ἀνώτερη ποιητικὴ ἐφευγὰ γιὰ νὰ νικάει καὶ νὰ υποτάζει μὲ τὴ δημιουργικὴ τῆς δύναμη ὅλους τοὺς ἄλλους δευτέρους σκοποὺς καὶ τίς σκληρὲς βιωτικὲς ἀνάγκες. Μιὰ τέτια λέν πῶς εἶταν ὁ Σαίξπηρ καὶ δὲν ξέρω ἄλλος ποιός. Μιὰ τέτια ὅμως δὲ φαίνεται νὰ εἶναι καὶ ὁ συνθέτης τῶν «Τριῶν φιλιῶν», τοῦ πρώτου ἀπὸ μιὰ ἀραδαριὰ θεατρικὰ ἔργα, ποὺ τυπώθηκαν τώρα στερνὰ σὲ χωριστὰ βιβλία ἢ δημοσιεύτηκαν σὲ διάφορα ἔγκριτα περιοδικὰ τῆς μέσας καὶ ὅζω ρωμιούσης.

Τὸν κ. Κ. Χρηστομάνο τὸν ἔχω ἀκουστὰ γιὰ ἔγκριτο συγγραφέα καὶ στὴ μητρικὴ μας γλῶσσα καὶ σὲ ξένες. Ἡ τραγικὴ σενάτια τοῦ ὅμως, καθὼς τὸ λέει τὸ δραματικὸ τοῦ ἔργο, τὸν παρουσιάζουν γιὰ ἀρκετὰ πρωτόπειρο θεατρικὸ συγγραφέα. Πρωτόπειροι εἴμαστε καὶ θὰ μένομε ἴσως σ' ἑλὴ τὴ ζωὴ μας σὲ περισσότεροι στὸν τόπο μας. Μόνο ἓνα ξετύλιμα τῆς ὅλης κοινωνικῆς ζωῆς μας σὲ ὅλα τῆς τὰ φανερόματα θὰ φέρει ἓνα ξετύλιμα καὶ ὁρίσματος τόσο στὴ γενικὴ ἀντίληψη τῆς τέχνης ὅσο καὶ στὴν ἀτομικὴ μπόρεση τοῦ καθενὸς τεχνίτη. Μὰ ἀπὸ ἓνα συγγραφέα μὲ μόρφωση καὶ ψήμη εὐρωπαϊκὴ, ἀπὸ ἓνα ποὺ ἔδειξε τόσο ριζοσπαστικὸ πνεῦμα σὰ διευθυντὴς σκηνῆς καὶ βόηθησε τόσο πολὺ τὸ σχετικὸ ἀνύψωμά τῆς, περίμενε κανένας ἓνα δραματικὸ πρωτόλειο κάπως τεχνικότερο καὶ σοβαρότερο ἀπ' τὴν τραγικὴ κοινοτυπία τῶν «Τριῶν φιλιῶν». Ἡ ὑπόθεσή τους εἶναι ἀπλή. Ἡ Ντοντὸ κ' ἡ Λιάνα ἀγαπᾶν τὸ Φαίδη. Ἡ πρώτη τοῦ δίνει νυχτερινὴ συνέντευξη στὸν κήπο τοῦ παρθεναγωγείου, ποὺ εἶναι μαθήτρια καὶ στὸ τέλος τὸν παρακαλεῖ νὰ φιλήσει καὶ τὴ φιλενάδα τῆς τῆς Λιάνας, ποὺ τῆς βαστάει φανάρι πίσω ἀπὸν θάμνο. Ὁ Φαῖδης παντρεύεται τὴ Ντοντὸ. Γυρνώντας ὅμως ἀπὸ τὸ ταξίδι τοῦ γάμου, ξαναφιλεῖ κατὰ παράκληση τῆς γυναικὸς τοῦ τῆς Λιάνας. Στὴ Ντοντὸ ξεσπάει ἡ κληρονομικὴ ἀρώστια τῆς. Μαθαίνοντας τὸ ἀναπόφευκτο τέλος τῆς, στέλνει καὶ φέρνει τὴ φιλενάδα τῆς, βάζει τὸ Φαῖδη καὶ τὴν ξαναφιλεῖ μπροστὰ τῆς καὶ αὐτὴ μπαίνει στὴν ἄλλη κάμαρα καὶ σκοτώνεται.

Δὲ λέει κανεὶς πῶς δὲ μπορούσε ἀπ' τὸ τριμμένο θέμα νὰ βγεῖ στὰ χέρια ἑνὸς ποιητῆ ἓνα δραματικὸ ἔργο. Μὰ γιὰ τοῦτο θὰ χρειάζονταν ἡ γνώση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς περισσότερο ἀπ' τὴν εἰδικότητα στίς τσαλές. Στὸ συγγραφέα τῶν «Τριῶν φιλιῶν» δὲν ἀρνόμυ βέβαια τὴν ἀξία νὰ μπορεῖ νὰ διασκεδάσει τὴν ἐκλεχτὴ κοινωνία ὕστερα ἀπ' τὸ καλὸ φαγί της μὲ σκανταλιστικὲς σκηνές, ἐρωτικὲς σμίξεις κάτω ἀπ' τὰ παιγνίδια τῆς σελήνης, μὲ κομψόπρεπες διασκεδῆς σαλονίων, μὲ γαργαλιστικοὺς ὑπαινιγμοὺς ἀπὸ κρυμμένες καὶ ἀνοιχτὲς κρεβατοκάμαρες, δὲν ἀρνόμυ πῶς οἱ καθολικάδες τῶν ἡρώων τοῦ καὶ τὰ παιγνίδια, ποὺ παίζουν τοῦτοι στὸ γκαρσόνι τοῦ ξενοδοχείου, δὲν εἶναι ἀξία νὰ φαιδρύνουν καὶ ἀνθρώπους σεβαρότερους μου, δὲν ἀρνόμυ ἀκόμα πῶς ὁ συγγραφέας τῶν «Τριῶν φιλιῶν» καταφέρνει νὰ ἐκφράσει στὴ γλῶσσα μας κουραστικότερα ἀπὸ

καὶ βλέπω ποὺ καὶ ποὺ κανένα δέντρο ὀλομόνχο νὰ τὸ σουρομαδεῖ σὰ νὰ πασάξει νὰ τὸ ξεριζώτει καὶ βλέπω τὰ φανάρια τῶ δρόμου νὰ τρεμουλιάζουν σὰ νὰ θέλει νὰ τὰ σβύσει. Ἐπειτα τὰ σκυλλία ποὺ πηγαίνουν τοῖχο τοῖχο καὶ γουγίζουσι καὶ ἄλλα ποὺ ἀνακατώνουν σκουπίδια καὶ ἄλλα ποὺ κοιμοῦνται κουλουριασμένα στὰ παραγώνια... Καὶ βλέπω ἓνα μεθυσμένο ποὺ παρκαλεῖ καὶ τρικλίζει. Κ' ἔπειτα ἓνα τραγοῦδι παρὰφωνο ποὺ ἀπομακρύνεται. Κ' ἔπειτα τὸν κρότο μιᾶς ἀμαξῆς ποὺ περνᾷ καὶ χάνεται σιγὰ-σιγὰ, καὶ τίς ὁμιλίες ἀντρῶν καὶ γυναικῶν μαζί ποὺ φεγγουνε ἀπὸ βεγγέρα, καὶ ἀπάνω ἀπ' αὐτὰ τὸ βουητὸ τᾶρα καὶ τὸ σφύριγμα καὶ τὰ χτυπῆματα τῶν ἀνοιχτῶν παραθυρόφυλλων καὶ τὸ σύρσιμο ποὺ χάνουνε στίς πλάκες τὰ ξερά φύλλα καὶ τὰ παλιόχαρτα!

Μὰ ποὺ θὰ κοιμηθῶ καὶ νυστάζω!...

15 τοῦ Σεπτεμβρίου.

Εἶμαι καλύτερα σήμερα. Μπορῶ καὶ περπατῶ μέσα στὸ δωμάτιο λίγο καὶ δὲν ἔχω διόλου πονετό. Ἀῦριο ἐλπίζω θάμυ τέλεια καλὰ καὶ θὰ γράψω τοῦ Λώρη νᾶρθε. Ἐχω ξεχάσει ὀλωσδιόλου τί συ-

νέθηκε καὶ θὰ τοῦ δώσω πάλι τὴν ἀγάπη μου ὅπως ἄλλοτε. Δὲ μὲ νοιάζει πῶς δὲ μ' ἀγαπᾷ. Εἰστένομαι βαθειά πῶς δὲ μὲ νοιάζει. Ἀρκεῖ νᾶρχεται νὰ τὸν βλέπω. Σὼ εἰ νὰ μ' ἀφήνει νὰ τοῦ ἔπαναλαμβάνω ἐγὼ τὴν ἀγάπη μου... Ὅταν ἀγαπᾷ κανεὶς σὲν κ' ἐμένα δὲν πρέπει νὰ τὸ κρύβει! Νᾶρθεῖ ὁ Λώρης. Να ξέρω πῶς ἦθε γιὰ μένα, πῶς δὲ βρίσκεται σπῆτι μου καὶ τοῦ μιλῶ γιὰ μιὰ ἄλλη, νὰ μὴν ἔχω ἀσχημὴ νὰ ὑποκλίνωμαι καὶ νὰ ὑποφέρω τόσο... Ἡ ψυχὴ μου λυγίζει ἀπὸ τὸ βάρος τῆς εὐτυχίας ποὺ θὰ νοιώσω σὲν τὸν ἰδῶ! Παναγιὰ μου, γιατί ἀφήσα τόσον καιρὸ καὶ χυθῆκε ἄδικαι; Γιατί σὲν ἔλειπε καὶ δὲ μὲ γράφε πιά, ἔπαψα κ' ἐγὼ νὰν τοῦ γράφω καὶ τὸ ἔχρησκα σωστὸ αὐτό; Μήπως δὲν τὸν ἀγαποῦσα τότε; Μὴ καί. Κᾶποτε δὲ φερνόμαστε ἔτσι καὶ λέμε πῶς πρέπει νὰ φανοῦμε ἐγωιστὲς ἐπιτέλους καὶ τὸ χάνουμε καὶ μένομε ἐχρηστομημένοι καὶ περὶφρονι γιὰ τὸ κατόρθωμά; Ψέματα! Ψέματα! Δὲν ἀγαποῦμε τότε. Τότε εἶναι ποὺ ἀρχίζουμε καὶ ξεχνόμε καὶ δὲ μὰς πολυνοιάζει.

Πιά ἄλλη ἀπόδειξη ἀπὸ τὴ σημερινή; Ὁ Λώρης γύρισε καὶ μὲ χίλιους τρόπους μ' ἔλαβε νὰ πιστέψω πῶς δὲ μ' ἀγαπᾷ πιά. Δὲ μὲ ρώτησε γιατί

καθάλλον τῇ φιληθονικῇ διαθέσει τῶν ἀριστοκρατικῶν ψυχῶν τῆς ἐποχῆς μας, ἢ νὰ ποδοῖ ἀριστοτεχνικὰ σὲ φλυαρία λόγων μοντέρνου αἰσθηματικοῦ ρυθμοῦ τίς δὲ πᾶς ἀπὸ τὸ συρμὸ μελωδίας τῆς Τραδιάτας. Μὰ οἱ ἱκανότητες αὐτὲς δὲν τὸ πιστέδω γάναι ἐκείνες ποὺ λαχτάρησαν ὅσοι ἀντίκρουσαν στὸν ἔδρυτῇ τῆς «Νέας Σκηνῆς» τὸ ἐπαναστατικὸ θεατρικὸ πνεῦμα, ποὺ θάβαζε τίς βάσεις μιᾶς καινούριας τέχνης. Γι' αὐτὸ κ' ἡ ἀπογοήτευσή ἀπὸ τὸ δραματικὸ πρωτόλειο τοῦ κ. Κ. Χρηστομάνου εἶναι θλιβερότερη. Δὲ μπορῶ νὰ φανταστῶ ποιά εἶναι ἡ σχέση ποὺ ἔχει μὲ τὴ δραματικὴ τέχνη αὐτὸς ὁ ἀκράτητος χεῖμαρος τῶν ζητημένων καὶ τριμμένων φευτολυρικῶν διαχυμάτων, ποὺ γεμίζει καὶ φουσκώνει, ὅλο αὐτὸ τὸ ἔργο. Ἄν καὶ δροσερότερα ἀκόμα ἀνθία λυρισμοῦ μᾶς μπουχτίζουν καὶ σὲ ποιητὲς μὲ πῶς βαθιὰ δραματικὴ ὑπόσταση, τὰ τενεκεδένια μιτχλιμπιδία κ' οἱ γυρλάντες ἀπὸ χρυσόχαρτα, τόσο κακὰ κομένα κιάλα καὶ παραφορτωμένα, εἶναι ἀνυπόφερτα στὴν τέχνη γιὰ ἕνα κάπως μορφωμένο αἰσθημα. Βέβαια, δυὸ δόλετα διαφορετικὰ πράγματα ἡ σκηνοθετικὴ καὶ ἡ ποιητικὴ καλαισθησία, καθὼς καὶ ἄλλο πρᾶγμα ἔργο τέχνης καὶ σκηνοκὸ σύνθεμα. Μὰ στὸ τέλος τέλος κι ἂν μόνον ἕνα διασκεδαστικὸν ἔργο ἤθελε νὰ συνθέσει ὁ κ. Κ. Χρηστομάνος, ἡ πείρα ποὺ ἔχει τοῦ θεάτρου χρωστοῦσε νὰ τὸν δηγῇ, νὰ μετριάσει τὴν αἰσθηματολογικὴ κίνησιν γιὰ ὄφελος τῆς σκηνοθεσίας. Ἄν ὅμως τοῦτο θάξενε καὶ τῇ σειρά τῶν παραστάσεων, ποὺ ἔκαμαν τὰ «Τρία φίλια», μὴν ἔχοντας κ' ἐγὼ τὴν πείρα τοῦ ἀθηνέϊκου θεατρικοῦ καινοῦ, δὲν τὸ γνωρίζω.

*

Στὸ «Γυιὸ τοῦ Ἰσκιου» τοῦ κ. Σπύρου Μελά ὁ τόνος ἀνεδαίνει. Ἐδῶ χειρονομοῦν καὶ ρυάζονται ὑπεράνθρωποι ἥρωες. Δὲν ξέρω ἂν γιὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ψηλοτέρη αὐτὴ δράσιν μέσα σὲ μιὰν ἀπλὴν περιοχὴ ρωμῆϊκου νησιού, ἢ γιὰ κάποιον ἄλλο λόγο (οἱ βουλήσεις τῶν νεαρῶν ποιετῶν εἶναι ἀνεξερέβνητες!) ὁ συνθέτης αὐτοῦ τοῦ δράματος μᾶς παρουσιάζει τὸν ἥρωά του γεννημένον, ἢ σωστότερα πιασμένον στὴν κοιλίᾳ τῆς μάνας του ἀπὸ ἕναν Ἰσκιό. Ὁ νέος Βάγγος εἶναι σηματοδεδειμένος στὸ νησί, βάρος στὸ σπῖτι του καὶ στοὺς νησιώτες ποὺ περπατοῦν μὲ τὰ κούτελα σκυμένα. Ὁ πατέρας του τὸν στέλνει μὲ τὸ καράδι τοῦ καπετᾶν Λεφτέρη, θαρρεῦοντας πὼς θὰ τὸν γλυκάνει ὁ παράς. Κ' ἔτσι θά-

φύσει τίς ἀπαλὲς ἀνακρούσεις τοῦ βιολιοῦ του καὶ τὰ ζωτικὰ κινήματα ποὺ ἀναστατώνουν τὸ νησί. Μὰ ὁ ἥρωας ἀγαπᾷ τὴν κόρη τοῦ καραβοκύρη, τὴν Αὐγούλα, ἐκείνη δὲν τὸν θέλει, σὰ φτωχὸς ποὺ εἶναι, καὶ τοῦτος βουλιάζει τὸ καράδι τοῦ πατέρα τῆς, πνίγει ἐξῆς ψυχὰς στάγρια κύματα τῆς νύχτας, γλυτῶνει μόνον τὸ μελλόμενον πεθερὸ του στὰ γερά τὰ μπράτσα του, γιὰ νὰ γυρίσῃ πάλι μαζί του στὸ νησί, νὰ κάψῃ τὸ σπῖτι του μαζί μ' αὐτὸν τὸν ἴδιο κ' ἔτσι ἡ κόρη του φτωχὴ κ' ἐκείνη πιά, νάναγκα-στεῖ νὰ τὸν πάρει. Μὰ ἡ λύση αὐτὴ δὲν εὐχαριστᾷ τὸν ἥρωα, ποὺ δὲν τὸν χωράει ὁ κόσμος. Τὸ κορμὶ τῆς γυναίκας, ποὺ τοῦ παραδόθηκε, δὲν τὸ θέλει δίχως καὶ τὴν ψυχὴ τῆς, τὰ μικρὰ στήθια τῆς δὲ μποροῦν νὰ χωρέσουν τὴ βαθιὰ ἀγάπην, ποὺ θέλει ἐκεῖνος. Τῆς φανερώνει πὼς αὐτὸς εἶναι ποὺ βούλιαξε τὸ καράδι κ' ἔκαψε τὸν πατέρα καὶ τὸ σπῖτι τῆς, τοῦτῃ θέλει νὰ τὸν παραδόσῃ στὸ νόμο, ὁ ἀδερφός του βγάδει τὴν πιστιόλα νὰ τὸν χαλάσῃ, μὰ ὁ γυιὸς τοῦ Ἰσκιου δὲν εἶναι γραμμένο νὰ πεθάνῃ ἀπὸ βόλι ἀνθρώπου, μόνον μιὰ θάλασσα πλατιά ἴσως μπορέσει νὰ τὸν χωρέσῃ. Πέφτει σ' αὐτὴ καὶ μαζί του κ' ἡ αὐλαία.

Μιὰ κάπια μικρὴ δράσιν δὲ λείπει ἀπὸ τὸ ἔργο ἡ ὀλικὴ μορφὴ ὅμως εἶναι διηγηματικὴ κ' ἐδῶ κι ὄχι διαλογικὴ. Εἶναι ὁ πῶς εὐκολος τρόπος κι ὁ μοναχὸς ποὺ δίνει τὴν περίστασιν στὸ ἔξυμα σὲ ἀδειούς βροντερὺς λόγους, σὲ ρητορικὰ ποιητικὸφανε, σὲ μυθικὰ φλυαρήματα, σὲ ὑπεράνθρωπες παλάδρες. Τοῦτα ξαφνίζουν εὐκολότερα, καθὼς καὶ τὸ ὑπερφυσικὸ μαγνᾷ σκεπάζει τὴν ἀδυναμία γιὰ τὸ ψυχολόγημα τῶν πράξεων ποὺ ἀνιστοροῦνται. Οἱ μύθοι εἶναι τὰ καταφύγια τῆς λαϊκῆς φαντασίας, ὅπου δὲ μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ ἐξηγήσῃ τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ ποιητῆ ποὺ θὰ τοὺς πάρει, νὰ ἐξηγήσῃ δηλ. ἀνθρώπινα τὴ σημασία ποὺ κρύβουν. Τέτια εἶταν ἡ προσπάθεια τῶν ἀρχαίων τραγικῶν, σὲ πιθανότητα ἀνθρώπινη θέλει νὰ μετατρέψῃ ὁ Σαίξπηρ, ὅταν πέραναι θέμα του τίς παραδόσεις, ὅπως μιὰ τέτια εἶναι καὶ τοῦ Ἀμλετ. Ἀνάποδα ἡ ρομαντικὴ ποιητικὴ ἀδυναμία ζητάει νὰ σκεπᾷ τὸ πραγματικόν, ὅπου δὲ μπορεῖ νὰ τὸ μορφώσῃ σὲ ζωντάνια, μὲ τὸν πέπλο τοῦ ὑπερφυσικοῦ, τοῦ μυθικοῦ κ' ἔτσι χάνει τὸ ἔδαφος τῆς πιθανότητος, τῆς μοναχῆς ποὺ δίνει τὴν πλέρια ἀνθρώπινη συγκίνησιν. Στάρπάγια τῆς αἰσθητικῆς αὐτῆς εἶναι μπλεγμένοι κι ὁ νεαρὸς συνθέτης τοῦ

«Γυιὸ τοῦ Ἰσκιου», ποὺ δὲ φαίνεται νὰ στερεῖται δόλετα δραματικὴ ἐφευὰ καὶ συχνά, ἐκεῖ ποὺ μιλᾷ τὰ μὴ ὑπεράνθρωπα ὄντα τοῦ δράματος του, βρῖσκει ἕναν τόνο ἀρκετὰ φυσικόν. Κολημένος στὸ ὑπερούσιο φαντασιολόγημά του, στὸν τρεχούμενον—ξωθί μας—φιλοσοφικὸ χαβά, πὼς ἐκεῖνο ποὺ ἀξίζει πρέπει νὰ ζεῖ μόνον στὸν κόσμον, περνᾷ ἀπάνω ἀπ' τὰ ληθινὰ ζωικὰ προβλήματα, ποὺ γεννιούνται ἀ-θαλά του ἀπ' τὸ δραματικὸ κατὰστρωμα τοῦ θέματος του, δίχως νὰ τὰ ὑποψικτοῦ καὶ νὰ τὰ γυγίζει. Ὅ,τι ἀξίζει πρέπει μοναχὰ νὰ ζεῖ, μᾶς κοπανᾷ ὁ ἥρωάς του, καὶ γι' αὐτὸν ἀξίζει μόνον ὁ ἑαυτός του κ' ἡ ἀγάπη του. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νάναι κανεὶς πιασμένος ἀπὸ Ἰσκιό, νάναι κακῆς ὥρας γέννημα γιὰ νὰ βάζει τάτομό του κέντρο τῆς ζωῆς. Αὐτὸ ἴσως νάναι τὸ φυσικὸ τὸνθρώπου. Μὰ, ὡς ἐλλογούμενοι ἀτομικιστὲς, ἀντὶς νὰ μᾶς καλοπύνετε τόσο ποζαριστὰ καὶ βροντερὰ τὴν ἰδέα σας, πάρτε τὴ ζωὴς φανερώνεται πραγματικὰ στὴ ζωὴ, δέτε τὸν ἀνθρώπον ποὺ κινεῖται ἀπ' αὐτὸ τὸ ψυχόρμητο, δείξτε μᾶς τίς συγκρούσεις του μὲ τὰλλα ἄτομα τριγύρω του, χύστε φῶς στὴν ψυχὴν του, φανερώστε μᾶς τὴν πάλην του, τὴ νίκην ἢ τὸ πέσιμον τοῦ ἥρωά σας, ἐκ-νοήστε, λύστε, δέστε τὸ πρόβλημα, κάμετε, δι-θέ-λετε μ' αὐτό, μὰ συγκινήστε μᾶς μοναχὰ ἀνθρώπινα μὲ τὴν ἀλήθειαν τῆς ζωῆς ποὺ θὰ μᾶς παραστήσετε. Αὐτὸ ζητᾷμε ἐμεῖς οἱ ἀναγνώστες σας ἢ θεατῆς σας. Καὶ τὸ θέμα, ὅπως ξετυλίγεται στὸ «Γυιὸ τοῦ Ἰσκιου», κρᾷ μόνον τοῦ μιὰ τέτια ἀνάπτυξιν, ποὺ μόνον ὁ συγγραφέας του δὲν τὴν ἀκούει καὶ δὲν τὴν ὑποψιάζεται. Μὰ τὸ ξέρω, ἕνα τέτιον κατὰπιασμα ἀπαιτεῖ κόπον καὶ δύναμιν γιὰ ψυχολογίαν τῆς ζωῆς. Καὶ τὰ χοντρά τὰ λόγια κ' οἱ ἐτοιμὲς εἰκόνες καὶ τὰ παράξενα καὶ φανταχτά, οἱ ἀστραπές, οἱ κεραβολοὶ, οἱ ἀέριδες, τὰ σκῆτῃ, οἱ τρικυμίες, τὰ ματωμένα φεγγάρια, οἱ ἀπαλὲς ἀνακρούσεις τῶν βιολίων κ' οἱ ἀπόκομοι βόγγοι τῆς καμπάνας, οἱ δράκοντες μὲ τὰ γυαλιστὰ σὰν πράσινα κεραμίδια λέπια τους, οἱ μάγισσες, τὰ κεράσματα ἄλκυων κρασιῶν καὶ φίλτρων, τὰ χρυσὰ ψαλίδια, οἱ ἀλυσιδίτες, οἱ λαμπάδες τῆς ζωῆς κ' οἱ ἄγριες φωνὲς γι' αὐτὴ ἐρχονται εὐκολότερα στὴν ἀκρὴ τῆς πένας ἀπ' τὴν ἀπλὴ καὶ φυσικὴ ἐκφράσιν τῆς πραγματικῆς ζωῆς καὶ τὸ κυριότερον θαμπένουν τὸ κοινὸ καλότερον καὶ φέρουν τὴ δόλιαν κριτικὴν σὲ σύγχισιν, στὸ δίλημα νὰ μὴν ξέρεῖ ἂν ἔχει νὰ κάμῃ μὲ παραμιλητὰ καὶ ποιητικὰς βγαποντιές, ἢ μὲ παρο-

εῖχα πάψει νὰ τοῦ γράφω ξαφνικὰ καὶ μόνον δταν μιὰ μέρα τοῦ εἶπα πὼς δὲ θὰ τοῦ ξανάγραφω, ἔστω κι ἂν ἔλεγε χρόνια στὴ Γερμανία, μ' ἀποκρίθηκε ἀπλὰ ἀπ' αὐτὸ «Κ' ἐγὼ δὲ θὰ σοῦ ξανάγραφω».

Ἐπειτα μιὰ ἄλλη φορὰ μὲ μίλησε γιὰ τὴ Μαίρη. Σὰ νὰ τοῦ φημι ὅτι πὼς ἡ γυναῖκα αὐτὴ τὸν πρόσεχε καὶ πρόσθετε γελαστός πὼς δὲν εἶταν καθόλου ἀσκημη. Ἀπὸ τότε τὸ συλλογίστηκα. Μιὰ νὰ τὸν πείσω πὼς δὲν τὸν ἀγαποῦσα κ' ἐγὼ, κι ἄλλη νὰ δῶ ἂν ὅσα τὴ δύναμιν νὰ τὸ κάμω κ' ἡ ἐλπίδα πὼς ἔτσι θὰ τὸν ξεγνοῦσα, μ' ἔκαμαν καὶ δημιουργήσα ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορίαν ποὺ λίγο ἔλεψε νὰ μὲ τρελλανεῖ.

Σήμερα τί βγῆκε; Ἀδύνατη ἀκόμη, ἄρρωστη ἀκόμη ἀπὸ τὸν κλονισμό ποῦπερ σὲ ὅλο μου τὸν ὀργανισμό ἡ ἐσωτερικὴ πάλη τῆς ψυχῆς μου, δὲ σκεφτοῦμαι ἄλλο παρὰ νὰ ξεμερώσῃ ἡ ἄλλη μέρα καὶ νὰ πῶ τὸν Λῶρη γιὰ τὸν ἀγαπῶ. Τὸν ἀγαπῶ... Εἶναι χίλιες φορὲς φοιχτό-τρο νὰ μὴ τὸν βλέπω, παρὰ νὰ τὸν ἔχω κοντά μου καὶ νὰ μὴ μ' ἀγαπᾷ! Καὶ νομίζω πὼς τότε, δταν εἶχα πάψει νὰ τοῦ γράφω, δὲν τὸν ἀγαποῦσα. Σήμερα μόνον ἀγαπῶ. Ναι, μόνον σήμερα κ' εἶμαι εὐτυχισμένη ποὺ θὰ τοῦ τὸ πῶ. Δὲν ξέρω, σὰ νάναι ἡ πρώτη φορὰ

ποὺ θὰ τὸν ἰδῶ, σὰν ποτὲ νὰ μὴν τὸν εἶδα, σὰ νὰ τὸν ἀγαποῦσα χρόνια καὶ δὲν εἶταν δυνατό νὰ τοῦ τὸ πῶ καὶ σήμερα τὸ ἐμπόδιο αὐτὸ ξαφνίστηκε κ' εἶμαι λεύτερη καὶ μπορῶ νὰ γύρω στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ Ἀγοπημένου καὶ νὰ σφαλίσω τὰ μάτια μου τρισευτυχισμένην στὰ φίλια του.

Δὲν εἶναι ὁ Λῶρης ποὺ μὲ ξεχνούσε καὶ φιλοῦσε μιὰ γυναῖκα ἄλλη, κ' ἐρχόταν ἰδῶν τὸ ἴδιο δωμάτιον νὰ βρεῖ τὴν ἡδονὴν στὰ φίλια μιᾶς ἄλλης. Δὲν εἶναι αὐτός. Ὅλος ὁ πόνος ποὺ αἰττανόμουν ξαφνίστηκε κι ἀπέμεινε μιὰ ἀπέραντη λαχτάρν νὰ ξαναβρῶ πάλι τὴν πρώτην μου τὴν περασμένην εὐτυχίαν. Καὶ τὸ καταλαβαίνω τώρα, δὲν πονοῦσα γιὰ τὸ ἀγαποῦσα τὴ Μαίρη, ἀλλὰ γιὰ τὴν στερούμεν ἑγώ!.. Καὶ θάρηε ὁ Λῶρης καὶ θὰ τὸν περιμένω καὶ θὰ τοῦ πῶ ὅλες τίς παιδικαῖες ἀφορμὲς ποὺ μ' ἔκαμαν νὰ φερῶ ἔτσι. Καὶ συλλογιόμην μὲ φοιχτὴν ἀνπέθαινα δίχως νὰ τὸν ξαναδῶ, ἂν δὲν τοῦ ξανάλεγα τὰ λόγια ἐκεῖνα ποὺ νοιῶμαι σήμερα νάνεβζίνουνε στὰ χεῖλιν μου κ' εἶναι τόσο γλυκὰ καὶ τόσο καινοῦν τὴ ζωὴν ὁμορφῇ.

16 τοῦ Σεπτεμβρίου.

Ἦρθε ὁ Λῶρης. Τὸν περιμένα στὴν ἴδια κάμερα

ποὺ μίρες περασμένες τὸν δέχτηκε ἡ Μαίρη. Εἶταν πολὺ συγκινημένος καὶ μιὰ χλωμάδα αἰφνίδια πέρατε ἀπὸ τὴ φυσιογνωμίαν του μόλις μ' ἀντίκρουσε. Εἶμουν πλαγισμένην στὸ κρεβάτι μου καὶ φαίνεται θὰ τοῦ φάνηκε πολὺ καταβλημένη γιὰ τὸ μὴ κοιτάζε πολλὴ ὥρην κ' εἶδα νὰ ζουραφίζεται σὰ μάτια του μιὰ ἀπειρὴ συμπάθεια. Ἦρθε καὶ καθῆσε κοντά μου στὴ χαμηλὴ πολυθρόνα καὶ μοῦ κρατοῦσε τὸ χεῖρ μου καὶ δὲ μιλούσε...

Κ' ἐγὼ συλλογιόμουν. Τί δύσκολη θῆταν ἡ θέσιν του ἔτσι ποὺ μ' ἐβλεπε ἄρρωστη κ' ἤξερε πὼς εἶταν αἰτία ἐκεῖνος. Τί θὰ μοῦλεγε; πὼς θὰ παθοῦσε νὰ μὲ καταπείσει πὼς τὴν ἄλλη δὲν τὴν ἀγάπησε ποτὲ του; Μὰ καὶ δὲ θῆταν ἀταίριαστο νὰ μοῦ τὸ πεί; μήπως ἐγὼ τὸν ρώτησα; ἔτασα ἐγὼ ποτὲ γι' αὐτὸ τὸ πρᾶμα; Ἄλλως τε γὼ δὲν ἤξερα πὼς δὲν τὴν ἀγάπησε; Κι ὅμως το αἰστανόμουν, κατὶ ἤθελε νὰ μοῦ πεί ἔπρεπε κατὶ νὰ με-σολαβῇ γιὰ νὰ διακοπῇ ἡ κουραστικὴ σιωπὴ ποὺ μᾶς ἐνοχλοῦσε καὶ τοὺς δύο... Ἄν μοῦλεγε πὼς μ' ἀγαπᾷ;... Ἀ, ὄχι! δὲν ἤθελα νὰ μοῦ τὸ πεί αὐτό. Ψέματα νὰ μοῦ τὸ πεί, θῆτανε βρισκὰ ποὺ δὲ θὰ δέχομουν ποτέ. Ἀλήθεια, πάλι εἶταν πολὺ πρόωρον καὶ δὲν ταίριαζε...

ξυσμούς ἀληθινῆς μεγαλοφυΐας. Κ' ἔτσι ξυπνάει στὰ παλιὰ λημέρια τοῦ τάρχαϊο τραγικὸ πνεῦμα κ' ἡ φαντασία τοῦ Ἑγγλέζου γίγαντα ἐρχεται νάδερ-φωθεῖ μ' αὐτὸ καὶ νὰ τὸ δυναμώσει. Μὲ τίποτε λι-γότερο δὲ στρέγονται παλιοὶ καὶ νέοι βάρδοι μας. Ἕνας φίλος μου ποιητὴς μοῦ ἔγραφε στερνὰ σχε-τικὰ μὲ κάποιον λυρικό συνάδερφο τοῦ συνθέτη τοῦ «Γυιοῦ τοῦ Ἰσκιου»: Εἶναι λοιπὸν στὸν κόσμον αὐ-τὸν ἄνθρωποι τόσο ἐπαρχιώτες, ποὺ νὰ ξαφνίζονται στὸ πρῶτο ἀνακτόριον ἄστρων καὶ πελάγων καὶ τε-ράτων; Ὅσο γιὰ τοὺς ποιητάστρους, ποὺ ἀγκαλιά-ζοντας τὰ μεγάλα διχοτόματα σ' ἓνα μικροσκοπικὸ χάριτι, φαντάζονται πὼς ἀγκαλιάζουν τὸ ἴδιο τὸ σύμπαν, χαρὰ σ' αὐτοὺς ποὺ βρίσκουν τοὺς μωρό-τερούς τους. Προχτὲς ἔδλεπα ἓνα πασσατζίδικο στὴν ἀγορὰ. Ἀπόδω ἔγραφε: Μέγα ξενοδοχείον. Κάποιοι πέρασαν, σταμάτησαν καὶ γέλασαν. Ὅμως κανένας δὲ γελάει μὲ

*

Ἰστέρα ἀπὸ τὰ παραπάνω ἐρωτικὰ καὶ μεγα-λόσχημα κολοκύθια, τὸ «Στὴν δξώπορτα» τοῦ Δ. Ταγκόπουλου εἶναι ἓνα ξανάσκαμα. Δὲ λέω καὶ μὴ πλείρια τεχνικὴ ἀπόλαυση. Μὰ γι' αὐτὴ σὰ νὰ μὴ γνιάζεται ὁ Ταγκόπουλος. Τὸ εἶπα καὶ γιὰ τίς «Ἀ-λυσίδες» του, πὼς ἀνεδαίνει στὴ θεατρικὴ σκηνὴ μὲ τὴν ὁρμὴ τοῦ κοινωνικοῦ πολεμιστῆ. Μὰ ἡ ὁρμὴ αὐτὴ, ὅσο κι ἂν εἶναι μὴ δύναμι γιὰ τὸ ρήτορα, ποὺ ζητάει νὰ συναρπάξει στὴν ἀγορὰ, δὲν εἶναι καὶ καλὸς βοηθὸς γιὰ τὸν τεχνίτη, ποὺ μοναχὸ σκοπὸ τοῦ ἔχει νὰ συγκινήσει αἰσθητικὰ. Ἀκόμα, μοῦ φαίνεται πὼς ὁ Ταγκόπουλος θὰ μπορούσε νὰ πιτύχει συγκινήσεις τεχνικότερες, ἂν δὲ βιάζονταν πολὺ. Ἡ ἰδέα του, ὁ κοινωνικὸς σκοπὸς τοῦ τὸν τραβάει μονάχα καὶ φαίνεται νὰ τὸν ἐνδιαφέρει αὐ-τὸς περισσότερο παρὰ τὰ πλάσματα ποὺ πρόκειται νὰ τὸν ἐκφράσουν. Ἡ συγκίνησή του δὲν πηγάζει ἴσα ἀπ' τὸ φαινόμενο τῆς ζωῆς, μὰ πὺς πολὺ ἀπὸ τὸ σχῆμα ποὺ πέρνει τοῦτο μὲς τὸ πνεῦμα μας. Ὅχι πὼς τοῦ λείπει τὸ παρατηρητικὸ ἢ τὸ αἰσθητικὸ τῆς πραγματικότητος. Τόσο τὸ «Στὴν δξώπορτα» ὅσο κ' οἱ «Ἀλυσίδες» εἶναι μὴ τολμηρὴ προσπάθεια νάντλησει ἀπὸ τὸν κόσμον γύρω του. Κι ὅμως δὲν ἀντλεῖ ἀμμεσα ἀπ' αὐτόν, μὰ ἐρχεται ἐκεῖ μὲ τὴν ἰδέα.

Εἶναι ποιητὲς ποὺ πλάθουν τὴ ζωὴ μονάχα μὲ τὴ φαντασία τους, δημιουργοὺν κοιτάζοντας κ' ἀ-

κούοντας μόνο τὸ μέσα τους. Ἡ δύναμή τους δλη εἶναι στὸ μαντευτικὸ τους, στὸ δημιουργικὸ ψυχόρ-μητο. Καὶ τοῦτοι εἶναι βέβαια οἱ ἀνώτεροι. Εἶναι πάλε ποιητὲς ποὺ ἡ δύναμή τους εἶναι τὸ παρατη-ρητικὸ τους. Ἡ φαντασία τους δὲ δύναται νὰ πλά-σει μόνη τῆς, μὰ μοναχὰ νὰ ξαναπλάσει τὸ φαινό-μενο τῆς ζωῆς ποὺ χτύπησε στὸ αἰσθητὸν τους. Τέ-λος εἶναι ἄλλοι ποιητὲς ποὺ συγκινούνται πρῶτα ἀπ' τὴν ἰδέα. Ἀντικρύζουν τὴ ζωὴ ὅχι στὴν πρα-γματικὴ μορφή της, μὰ στὸ ἰδεατὸ τῆς σχῆμα, στὸ ἀφερμένο νόημα ποὺ πέρνει μὲς τὸ νοῦ μας. Οἱ τρόποι αὗτοι δημιουργίας δὲν εἶναι βέβαια καθαρὰ καὶ τυπικὰ ξεχωρισμένοι στὸν καθέναν ποιητὴ, ἀπεναντίας τὰ δριὰ τους συγχέονται πολλὰς φορὲς στὸ ἴδιο ἄτομο, πέρνουν ποικιλὲς τόσες ὅσοι εἶναι κ' οἱ ποιητὲς. Κι ὁ ἓνας κ' ἴδιος ποιητὴς ἀκόμα δὲν εἶναι σ' ὅλες τίς στιγμὰς τοῦ ἴδιος. Ὅπως κι ἂν εἶναι, ὁ τελευταῖος τρόπος δημιουργίας ἀπαι-τεῖ τὸν πὺς μεγάλο κόπο, γιὰ μὲ αὐτόν ὁ ποιη-τὴς δὲν ξεχύνει αὐτόματα κ' ἀσυναίσθητα μπορεῖς νὰ πεις τὸ μέσα του, οὔτε μὰς ξαναδίνει σὲ νέα μορφή περαμένη ἀπὸ τὴ φαντασία τοῦ τὴν πραγ-ματικότητά ποὺ παρατήρησε, μὰ ἡ προσπάθεια τοῦ εἶναι νὰ δώσει ζωντανὴν εἰδὴ στὸ νόημα τῆς ἰδέας του. Καὶ σ' αὐτόν τὸν τρόπο ἴσως νὰ χρειάζεται μὴ πλαστικὴ δύναμι ἀνώτερη παρὸς σ' ἐκείνην ποὺ ἀντλεῖ ἴσα ἀπὸ τὴν παρατήρηση. Καὶ χρειά-ζεται ἀκόμα κάπια καθαρότητα καὶ δύναμι ἰδέας. Λείποντας ἀπ' αὐτὴν ἡ καθαρότητά, ὁ ποιητὴς ξε-πέφτει στὴν ἀοριστία καὶ στὸ σύμβολο· λείποντας ἡ δύναμι, τὰ πλάσματά του θάνα ἀχνὰ κ' ἀδιά-φορα· καὶ λείποντας τέλος κ' ἡ ἐκάνθητα τοῦ ζων-τανέματος τῆς ἰδέας σὲ ἀνθρώπινες ψυχὰς καὶ πρά-ξεις, οἱ ἄνθρωποι θὰ εἶναι μάλλον εἰδωλα τῆς σκέ-ψης τοῦ ποιητῆ ἢ κύμβαλα ἀλαλάζοντα τοῦ αἰσθη-ματός του. Ὁ φίλος μου Ταγκόπουλος δημιουργεῖ μοῦ φαίνεται, καθὼς κ' οἱ περισσότεροί μας, μὲ τὸν τρόπο αὐτό. Δὲν τὸ λέω γιὰ νὰ τὸν κατεδάσω, γιὰ μὲ αὐτόν τὸν τρόπο εἶναι γεννημένα ἔργα σημαντικὰ στὴν τέχνη τῶν ἐθνῶν. Ὅχι μπορῶ νὰ τοῦ κατη-γορήσω εἶναι πὼς ἡ πλαστικὴ τοῦ δύναμι δὲν ἔ-φτασε νὰ ὑπερνικήσει τὸ σκοπὸ του. Δὲ λέω πὼς ἐπλάσε τὰ πρόσωπά του καθὼς τὰ χρειάζονταν ὁ σκοπὸς τοῦ αὐτοῦ. Ὅχι ἐκεῖνα οὔτε τὰ περιστατικὰ τῆς δραματικῆς σκηνῆς τοῦ εἶναι ἀπίθανα. Μόνο τὴν τέλεια ζωντανότητα δὲν κατάφερε νὰ δώσει στὰ πρῶτα καὶ τὸ φυσικὸ ξετύλιμα στὰ δευτέρω. Στὴ

δραματικὴ τοῦ αὐτὴ σκηνῆ σὰ νὰ μὰς δίνεται μο-νάχα ἡ τελευταία πράξι ἀπὸ ἓνα δράμα, ποὺ ὁ θεατὴς θὰ ἤθελε καλότερα νὰ τὸ βλέπε νὰ ξετυλίγε-ται ὅλο μπροστά του, νὰ αἰσθανθεῖ μαζί μὲ τὴ Αἴνα τὸ ντρόπιασμα καὶ τὸ παράτημά της, μαζί μὲ τὸ Βουρλά τὴν ἀνάγκη ποὺ τὸν ἔκαμε νὰ θυσιάσει τὴν ἀγάπην του στὶς πεντακόσους χιλιάδουλες. Ξαναλέω πὼς τὰ περιστατικὰ δὲν εἶναι ἀπίθανα, γιὰ τὴν βλέπομε παντοῦ ἓνα γύρο μας καὶ μέσα μας τὴν πάσα μέρα. Μὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ στὴν τέχνη, ποὺ φτάνει τὸ σκοπὸ τῆς μόνο δείχνοντάς μας πλείρια, ἀνοίγοντας μπροστά μας τὸ εἶναι ὁλόκληρο προσώ-πων καὶ πραγμάτων.

Ὁ συγγραφέας τοῦ «Στὴν δξώπορτα», θαρρῶ, νὰ πρόσεξε περσότερο στὸ νὰ μὰς δώσει τὸ συμπέρα-σμα ἀπὸ τὰ περιστατικὰ. Καὶ τὸ χειρότερο δὲν ἄ-φισε νὰ μὰς τὸ δόσουν αὐτὰ μόνον τους, ἀλλὰ μὰς τὸ βροντοφωνεῖ ὁ ἴδιος μὲ τὸ στόμα τῆς ἡρωίδας του. Μὲ αὐτὸ ἡ τεχνικὴ συγκίνηση θολώνει, ὅπου δὲ μηδενίζεται. Ὁ ρητορικὸς τόνος, ποὺ πέρνει στὸ λόγιον τῆς Αἴνας τὸ δίκιόν της, δὲ μὰς ἀφίνει νὰ τὰ αἰσθανθοῦμε μέσα μας ζωντανὰ. Τοῦ λείπει ἡ φυ-σικὴ, ἡ ἀληθινὴ ἐκφραση, ἡ μόνη ποὺ γυρέβει ἡ τέχνη. Γιὰ τὴν φαντάζεται ὁ φίλος μου Ταγκόπουλος, πὼς θὰ μιλούσε μὴ γυναῖκα στὴ ζωὴ, ὅπως μιλεῖ στὸ δράμα τοῦ ἡ Αἴνα, ἔστω κ' ἂν δεχτούμε, καθὼς τὸ θέλουν πολλοί, πὼς ἡ αἰσθηματικὴ διάχυση εἶναι στὴ φύση τοῦ λαοῦ μας; Ὅχι πὼς ἔσα λέει δὲν εἶναι ἀληθινὰ στὸ βάθος, μὰ ὁ τρόπος ποὺ λέγονται καὶ παραστένονται δὲν εἶναι ὁ τρόπος ποὺ θὰ ἐκ-φράζονταν στὴ ζωὴ. Κ' ἡ ἐκφραση τῆς ζωῆς εἶναι ἡ πρῶτη καὶ μοναχὴ ἀλήθεια στὴν τέχνη. Μὲ τὰ λόγια τῆς Αἴνας δὲ μιλεῖ ἡ ψυχὴ τῆς Αἴνας, μὰ ρητορέβει ὁ κοινωνικὸς θυμὸς τοῦ συγγραφέα. Κα-θ' ὅλο παρὰ νὰ μὴν τοῦ ἐκαμῶν αὐτόν τὸ θυμὸ, ἀλλὰ ἔλα ποὺ μὲ τοῦτον χαλαρώνεται τὸ δραμα-τικὸ ἐνδιαφέρον! Κ' ἡ ρητορία κ' ἡ αἰσθηματολογία, εἴτ' ἐρωτικὴ εἶναι εἴτε κοινωνικὴ, στὴν τέχνη κα-ταντάει στὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα. Νοθέβει τὴν αἰσθη-τικὴν ἐνέργειαν. Καὶ μὴ τέτια ἐνέργεια πέρνει τὸ «Στὴν δξώπορτα», μόνο ἐκεῖ ποὺ ὁ ποιητὴς ξεχνάει ὁλότελα τὴν πρόθεσή του, λ. χ. στὴ στάση τῶν ἀν-θρώπων τοῦ λαοῦ ἀπέναντι στὴ δυστυχία τῆς Αἴνας καὶ γενικὰ στὴν παράστασιν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν. Ἐδὼ ἤβρε, θαρρῶ, ὁ Ταγκόπουλος τὴ βαρύτερη ψυ-χολογία τοῦ κοιμισμένου, τοῦ ξεπεσμένου ἡθικὰ ρα-γιά, ποὺ ὅχι μονάχα μένει ἀσυγκίνητος, μὰ καὶ

— Μὰ τί ἔχεις, Λώρη; Δὲ θέλω νάσαι στενο-χωρημένος. Βλέπεις ἐγὼ εἰμ' εὐτυχισμένη σήμερα.

— Ὡ Ρίτα, πόσο σοῦ προξένετα κακὸ, καὶ πόσο εἶσαι σὺ καλὴ! Καὶ θάθελα νὰ μπορούσα νὰ δικαιολογήθω. Ρίτα!

— Νὰ δικαιολογηθεῖς, Λώρη; Μὰ ἔχω γὼ ἀνάγκη νάκούσω δικαιολογίες; Ἐγὼ σ' ἀγαπῶ μόνο!...

Εἶχα ἐγὼ ἀνάγκη νάκούσω δικαιολογίες; Δὲ μ' ἀκούσε ποὺ τὸν εἶχα κοντά μου; τί ἄλλο ἤ-θελα; Μήπως χ' ἔς ποῦ τὸν ἀναζητοῦσα μὲ στα-μάτησε μὴ στιγμὴ ἡ σκέψη πὼς κι ἂν ἐρχόταν δὲ θὰ μ' ἀγαποῦσε;

18 τοῦ Σεπτεμβρίου.

Θὰ φύγει. Ἐπειτα ἀπὸ μερικὲς μέρες θὰ φύγει.

22 τοῦ Σεπτεμβρίου.

Μοῦ ζήτησε νάρθει στὸ σπίτι μας μόλις θά-μουνα καλὰ, καὶ δεχτήκα ἰδὼ στὸ ἴδιο δωμάτιο πάλι. Μὰ δὲν ξέρω γιὰ τί εἴμουν ἀδιάφορη καὶ δὲν ἐνοιώθα καμιά εὐχαρίστηση ποὺ τὸν εἶχα κοντά

μου. Εἶταν παράξενο γιὰ τὴν ἀνυπομονήν μου καὶ πο-θοῦσα τὴν στιγμὴν αὐτὴ καὶ τὴν προαιστανόμουν. Εἶταν κοντά μου καὶ μὲ φιλοῦσε καὶ φαινόταν ἀσυ-νεθίστα θερμὸς, κ' ἐγὼ ἔμενα ψυχρὴ καὶ δὲ μι-λούσα, καὶ θάθελα νὰ μὴ μὲ ρωτᾷ τίποτε, νὰ μὴ μ' ἀναγκάζει νὰ μιλῶ.

— Νὰ γιατί δὲ μιλεῖς, Ρίτα; Δὲ μπορῶ νὰ σὲ βλέπω νὰ μένεις ἔτσι.

— Ἀφῆσέ με, Λώρη! δὲν ἔχω τίποτε τίποτε νὰ σοῦ πῶ. Ἐχω ἓνα μεγάλο κενὸ στὴν ψυχὴ μου. Ἐπειτα κουράστηκα πιά· ἔχω βρεθεῖ τὸν ἑαυτό μου, νομίζω ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος· εἶναι μέσα μου ποὺ βρεθῆκε νὰ μ' ἀκούει νὰ ἐπαναλαβαίνω τὰ ἴδια... Ἰσως νάσαι προτιμώτερο νὰ μὴ βρισκόμαστε μαζί. Ὅταν λείπεις σ' ἀγαπῶ πὺς πολὺ, ἡ δταν βρίσκονται κι ἄλλοι μπροστά μας. Τότε ἡ ἀγάπη μου εἶναι πολὺ πὺς μεγάλη. Καθε τι ποὺ θὰ μοῦ πεις τότε ἔχει ἄλλη σημασία καὶ ἄλλο τόπο πι-άνει στὴν ψυχὴ μου. Σ' ἀκούω μὲ δίψα τότε καὶ τὰ πίνω ἀχόρταστα τὰ λόγια σου, ὅσο κι ἂν εἶναι λό-για ἐπιπόλαια κι ὅσο κι ἂν τὰ λὲς τὸ ξέρω δίχως νὰ τὰ πολυαισθάνεσαι. Τώρα δ,τι κι ἂν κάνω, δὲ μπορῶ νὰ κυριαρχήσω τὸν ἑαυτό μου καὶ νὰ μοι-ρασθῶ μαζί σου τίς βαθιὰς ἐντύψεις ποὺ μπορεῖ

νὰ σ' ἀφῆναι μὴ τέτοια συνέντευξη. Σ' αὐτὲς τίς στιγμὰς, μοῦ φαίνεται, δὲν εἰμαι γὼ, οὔτε σὺ. Εἶναι δύο ἄνθρωποι κοινοί, ποὺ τους ἔφεραν στὸ ἴδιο μέ-ρος οἱ ἴδιες ὁρμὲς! Τί θές νὰ πῶ; Καὶ δὲ θάταν γελοῖο στὸ δωμάτιο ποὺ ἀντηχοῦσε προχ-τὲς ἀκόμη τὸ δυνατό γέλιο τῆς Μαίρης νάκουστοῦνε σήμερα τὰ αἰώνια ἀπογοητευμένα μου λόγια;

Μ' ἀκούε δίχως νὰ προσπαθεῖ νὰ μ' ἀποδείξει πὼς εἶχα ἄδικο καὶ μόνο μὲ κοίταζε, μὲ κοίταζε βαθιὰ καὶ δὲ μιλοῦσε. Κ' εἶταν πολὺ πένθιμο νὰ φανταζομαι πὼς εἴμασταν κ' οἱ δύο νέοι κ' ἐπισκό-μασταν μαζί καὶ δὲν εἴχαμε τίποτε νὰ πούμε καὶ δὲ λογαριάζαμε τίς στιγμὰς ποὺ ἀφίναμε νὰ χάνονται ἀνεπανόρθωτα.

26 τοῦ Σεπτεμβρίου.

Τί συμβαίνει στὴν ψυχὴ τοῦ Λώρη; Ἀρχίζω νὰ φοβοῦμαι. Φοβοῦμαι μὴ εἶναι ἀγάπη ὅλα ἐκεῖνα τὰ λόγια ποὺ μοῦ λέει κι ὅτι μ' ἀφίνει καὶ μαν-τεύω. Ὡ, πὼς φοβοῦμαι! Κ' εἶναι πὺς πῶς πρῶτα, μπροστά του, σὰν ἤθελα νάκουμπήσω στὰ γόνατά του, γιὰ τὴν φοβοῦμαι μὴ τὸν ἰδῶ νὰ σκύβει νὰ μὲ φιλήσει καὶ συλλέξω στὰ μάτια του δ,τι δὲν τοῦμῶ

περγελάει το πάθημα ενός θμίου του. Δίνει με τούτο μια συγκίνηση που αντιζηγιάζει σ' ένα βαθμό τα τεχνικά υστερήματα του έργου.

Γενικά, και σε τούτο, όπως και στις «Αλυσίδες», τα δεύτερα δραματικά πρόσωπα έχουν μια ζωντανότητα και αλήθεια ανώτερη απ' τα κύρια, απ' τους ήρωες να πούμε. Κι ο λόγος, νομίζω, νάναι στο πώς εκείνα τάδεσε στον ποιητή ή άμεση παρατήρηση της ζωής, ενώ τούτα τάπλασε κινημένος από την ιδέα του. Μήν καταφέροντας να σαρκωθεί πλαστικά σε ζωντανές μορφές αυτή η ιδέα, τα βαρύνει, δεν τάφινει να κινηθούν ελεύθερα και φυσικά. Κι αυτό είν' ο μεγάλος σκόπελος του συγγραφέα που ξεκινάει από την ιδέα. Χρειάζεται μια τρανή δημιουργική δύναμη για να μεταμορφώσει την ιδέα σε ζωή και κίνηση. 'Ο Ταγκόπουλος δε δείχνει να την έχει. 'Η δύναμή του είναι, νομίζω, ανώτερη στην παρατήρηση κι αν βασιζόνταν σ' αυτή, πιστέσω θα μπορούσε νάνεβει σε τεχνική άξια ανώτερη και στη δραματική αυτή σκηνή, που τέλος κι όπως είναι ακόμα έχει την κοινωνική σημασία της για την αλήθεια που κλείνει, με όλο το υστερήμα στην τεχνική έκφρασή της, για το πραγματικό έδαφος που είναι στηριγμένη, για το ξεσκέπασμα που μας κάνει μιὰς ατιμίας της κοινωνίας που ζούμε. 'Ισως πολλοί πειράζονται να βλέπουν τον ποιητή κοινωνικόν απόστολο. Γι' άλλους καθέναν ποιητής είναι ένας τέτοιος και βέβαια ενεργεί υπό δυνάμει, όπου μπορεί και κρύβει το σκοπό του κ' 'ισως ακόμα δυνατότερα εκεί που δεν έχει. Όλο-τελα κανέναν. Το αίσθημα του ποιητή είναι ο ανώτερος οδηγός του. Μά πάλι στην τέλεια κατά-πτωση του κοινωνικού αίσθηματος, που χαρακτηρί-ζει τη λογοτεχνία του τόπου μας, ένας αίσθησις θα δει μονάχα τα τεχνικά υστερήματα του «Στην δξώπορτα» κ' έλπίζω να μην είμαι ο μόνος που ά-πλώνω το χέρι να συχαρώ το συγγραφέα για την κοινωνική παλικαριά του.

(Σύλλο φύλλο τελιώνει)

ΠΕΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΣ

ΠΑΝΤΕΛΗΣ ΧΟΡΝ

“ΟΙ ΠΕΤΡΟΧΑΡΗΔΕΣ,”

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΜΕΡΗ ΤΡΙΑ

Πουλιούνται 1 δρ. σιά γραφεία του «Νουμά».

να το πιστέψω. Σήμερα ήρθε κι απόφυγα να τον ιδώ. Κι όταν κάθησε, έμεινα μακριά και δε μιλούσα. Φοβούμουν γιατί ήξερα πως αν θα πήγαινα κοντά του θα μου έλεγε πράγματα που έχει ξεχάσει να μου λέει. Θαρρώ δε θα ξέρω τί να την κάμω την άγνωστη αυτή περαστική που σταμάτησε στην πόρτα μου ξαφνικά κι άπροσάλεστη. Τη φοβόμουν την Ευτυχία. Κι όλο ξακολουθούσα να μένω μακριά του, σκαλίζοντας τα μικρολογία του τραπέζιου στενοχωρημένη.

Επιτέλους σηκώθηκε και κείνος κι με πλησίασε και μουπε άσχετες κουβέντες, και γώ του άπαντούσα προσηχητική και προσπαθούσα να του δώσω να καταλάβει πως ένοούτα καλά εκείνα που έλεγε, κι ότι δεν καταλάβαινα διόλου πως πίσω από τα λόγια του εκείνα τ' άδιάφορα κρυόταν μια με γάλη έπιούμια να πάω κοντά του, να του πω πως τον αγαπούσα, πως θάθελα να μ' αγαπήσει πάλι, να ξαναφέρουμε πάλι πίσω τα περασμένα, όλες τις στιγμές τις ευτυχισμένες που νομίζαμε πως είχαμ' εξαντλήσει.

Και τα αιώνικα λόγια τα αίσταόμουν να μου καίνε τα χείλη κ' ήξερα πως θα μ' αποκρίνονταν με την ίδια θερμή αγάπη. Κι όμως δεν είπα τί-

Ο “ΝΟΥΜΑΣ,” ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ ΧΡΟΝΙΑΤΙΚΗ

Για την Αθήνα Δρ. 8.— Για τις Έπαρχίες Δρ.

Για το Εξωτερικό Δρ. 10.

Για τις έπαρχίες δεχόμαστε και τρέμνες (2 Δρ. την τρι-μηνία) συνδρομές.

Κανέναν δε γράφεται συνδρομή δ δε στείλει μπροστά τη συνδρομή του.

10 λεπτά το φύλλο λεπτά 10

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ. Στά κδόκια (Σύνταγμα, 'Ομόνοια 'Εθν. Τράπεζα 'Υπ. Οικονομικών, Σταθμός Τροχιδό-δρομου ('Ακαδημία), Βουλή, Σταθμός ύπόγειου Σιδη-ρόδρομου 'Ομόνοια), στα βιβλιοπωλεία 'Εστίας' Γ. Κολάρου και Σακέτου (άντικρυ στη Βουλή).

Στην Κέρκυρα, Πάτρα και Βόλο, στα Πραχτο-ρεία των 'Εφημερίδων.

Στα Χανιά (Κρήτη) στο Σύλλογο ο «Σολωμός» ω

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Το προνουντισιμέντο—Τσεκούρι και φωτιά—
‘Ο λουφές—Τά Κρητικόπουλα κι ο σὺλ-
λογός τους.

ΤΟ ΡΩΜΑΙΟ-ΚΟ, το Έλληνικό Κράτος δηλ., κά-πιος το παρόμοιασε με ψάρι που διατηρείται μέσα στον πάγο. “Αν του βγάλεις τον πάγο, φασκέλωσ’ τα” το ψάρι πίνει, πέτα το στα σκουπίδια.

‘Όσο τραβάνε τα πράγματα πίσω το δρόμο τους, το Κράτος κάπως κουτσοφαίνεται και κουτσοκορ-δώνεται. Μά στην πρώτη αναγκαμπουλά, τρέχα γύ-ρενέ το. Ποῦ Κράτος! Αυτό παρατηρήθηκε τώρα τελευταία και με το προνουντισιμέντο των ύπα-ξιωματικών. Οι άθρῶποι μπορεί νάχουνε όλα τα δίκια του κόσμου με το μέρος τους, μά αυτό που κάμανε είνανε άντιπειθαρχικό. Και το Κράτος άντι να δείξει τη γροθιά του, όπως είχε χρέος, άρχινισε να συνθηκολογεί μαζί τους και νάν τους παρακαλεί να συγχώσουνε!

Στη Γαλλία ο Κλεμανσώ κάπως άλλιώτικα ήερ-θηκε στην τελευταία ταχυδρομική άπεργία. Μά η Γαλλία δεν είναι Συνταγματικό ρεμπελοδασάειο, καλῶρα σάν το δικό μας.

Τι κι αν ξεσκαπατήσανε για χίλιστη φορά τα χάλια του ναυτικού μας; Τι κι αν μας βεβαίωσανε την περασμένη Πέμπτη μέσα στη Βουλή άντρες ειδικοί πως τους περισσότε-ρους άξιωματικούς του ναυτικού, μά και του; περισσότερους ναύτες, τους πιάνει η θάλασσα και βγάζουν τάντερά τους

στην πιά τιποτένια θαλασσοταρχή; Πως γίνονται προ-μήθειαι ύλικού για να πλουτίζουνε μερικοί έπιτήδαιοι; Πως μια φορά (μονάχα μια φορά;) που ζήτησε η ναυτική μοίρα από το Ναύσταθμο χάρτες των Κυκλάδων, ο Ναύ-σταθμος δεν είχε και της έστειλε χάρτες της Σικελίας; Πως οι άξιωματικοί δε λογαριάζουν καθόλου τις διαταγές του 'Υπουργείου; Πως γίνονται γυμνάσια του στόλου χω-ρίς καμιά σημασία, παρά μοναχά για να ρήχνουνε στάχτη στα μάτια του κοιτόκοσμου; Τι κι αν καταγγελλήκανε όλ' αυτά κι άλλα χειρότερα;

Τίποτα δε γίνεται και μοναχά το ρεζιλέμα μας άπο-μίνει, όσο δε δουλέψει γερό παλέκι. Και το γερό παλέκι χρειάζεται και γερό χέρι. Μά γερό χέρι και γερό παλέκι δε βρίσκονται, όσο και το ναυτικό μας, καθώς κάθε άλλη δημόσια δουλιά διευτείνεται από την Πολιτική, που πάει να πει, ζει κι άνασίνει μοναχά για το παντοδύναμο το Κόμμα.

Τσεκούρι και φωτιά χρειάζεται. Μά πούναι τα;

*

ΠΟΛΥ βιάζονται οι βουλευτάδες μας για την έχτατη σύνοδο κι άρχινήσανε από τώρα να της κάνουν τα γλυκά τα μάτια με τις κωλουσιεργίες τους. Δηλ. βιάζονται να τσεπώσουν το λουφέ, αφού μπορούσαν άξίολογα να γασμα-ρήσουν πέντε δέκα μέρες ακόμα, ψηφίζοντας τα πιο σπου-δαία και τα πιο βιαστικά νομοσχέδια, και να πάνε ύστερα στη δουλιά τους.

Μά ο λουφές... Κ' είναι να λιγώνεται κανείς στα γέλια όντας βλέπει την Πολιτεία από τη μια μεριά να ξεγυρνάει σε νερόεραστους λυρισμούς μπροστά σ' ένα κατσάριο που πρόσφερε ο δεινα μπακάλης για τον 'Εθνικό στολο, κι από την άλλη μεριά να ξεδιάζει άδικα των άδικων τόσες χιλιάδες δραχμές σε βουλευτικές αποζημιώσεις για μια δλωσεδίλου περιττή έχτατη Βουλευτική Σύνοδο.

Μά μήπως σε τούτο το άγιασμένο χώμα μας όλοι μας δεν περπατούμε με το κεφάλι κάτω και με τα πόδια τον άνήφορο;

*

ΛΑΒΑΜΕ από τα Χανιά το «Καταστατικό του Συλλό-γου για την 'Εθνική Γλώσσα ο Σολωμός» που ίδρύσανε και κάτω τα λιονταρόφυγα Κρητικόπουλα. Πρώτο πρώτο άρθρο του καταστατικού είναι τούτο: «Συσταίνεται σύλλο-γος ο Σολωμός με το σκοπό να διδάξει το θάρρος στην ά-λήθεια και την αγάπη στην πρόοδο, χτυπώντας την πρό-λήψη Βάση κι ήρῶνέ του ή 'Εθνική Γλώσσα».

Μά το καταστατικό δάκαίριο θάν το δημοσίευσε στο φύλλο της άλλης Κεριακής, γιατί άξίζει να διαβαστεί από όλους μας. Με το Σύλλογό τους τα Κρητικόπουλα μας δείχνουνε με ποιά τρόπο πρέπει να δουλέψουμε για την προκοπή της 'Ιδέας, κ' έτσι δυναμώνουνε μέσα μας τη βε-βαιωμένη πεποίθηση που είναι μοιρογράφο να φέρει η Κρήτη μια μέρα στην 'Ελλάδα καινούριο αίμα και και-νούρια ζωή.

ποτε, τίποτε. Γιατί;

“Άξονα μ' ύπε: «Ήρεις, Ρίτα, δε φεύγω! Μά εγώ δεν έδειξα την αέριστη χαρά που χύ-θηκε στην ψυχή μου κ' έκαμε την καρδιά μου να χτυπά γλήγορα-γλήγορα. Δεν πήγα με το πῶ όλα εκείνα τα χαρούμενα αίσθηματά που με γέμισαν όλα και μ' έκαναν να τρέμω από την εύτυχία. Τι-ποτε δεν έκαμα. Τίποτε. 'Επλησίασα μόνο και του σφιξα τα χέρια, δίχως να πῶ λέξη.

Μ' αγαπούσε, και δεν είχα τίποτε να του πῶ, και δεν ήξερα τί έπρεπε να κάμω, πῶς να φερθῶ.

Κ' είμουν άδέξια, και κοκκίνιζα, κ' έσκυβα όσο μπορούσα το πρόσωπό μου, κι άλλαζα χίλιες κου-βέντες, κ' είμουν νευρική κι άνήσυχη. Κι' μου φ ι-νόταν πολύ μακρινή η εποχή που δε μ' αγαπούσε και σιωπούσε, κ' είμουν εγώ που έλεγα την αγάπη μου, εγώ που τον παρακαλούσα νά,θελί να τον ιδῶ, εγώ που ζητιάνευα λίγη συμπάθεια, λίγο ενδιαφέ-ρον. Σήμερα θαρρώ θα μου εΐταν άδύνατο να του πῶ νά,θελί σάν άλλοτε αστό σπίτι μας». Κι αν θα πιστευα πως η αγάπη του αυτή δε θα μεταβάλ-λουνταν ποτέ, και τότε το νοιώθω, δε θα μπορούσα να του επαναλάβω εκείνα που τόσες φορές του είπα άπελπισμένη. Φοβάμαι. Δε θέλω να το πιστέψω κι

άπορεύω να τον ρωτήσω μήν τύχει και μ' άπο-κριθεί: «Ναι, σ' αγαπῶ!» Άλλοτε τον ρωτούσα, τον ρωτούσα έπίμονα και μ' αποκρίνονταν πάντα πῶς; δε μ' αγαπούσε, πῶς ό,τι ένοιωθε για μένα δεν εΐταν αγάπη, και μου έλεγε πως εγώ είμουν πολύ εύτυχής που έχαψούσα! Κι ήθελε κ' εκείνος να γνωρίσει τη χαρά αυτή, γιατί αυτό εΐταν η αλήτη κ' η μεγάλη της Ζωής! Πολλές φορές ακόμη μου μιλούσε για τις γυναίκες που συνάντησε και γάρισε έπιτόλεια και λητμόνησε άμέσως. Και μια φορά μουπε για κάποια άλλη που νόμιζε πως αγάπησε με την καρδιά του και την παρακούουθεσε στο δρόμο κ' έμενε νύχτες δλόκληρες κάτω από τα παράθυρα της και την πασαμόνευε.. Κ' εγώ τον παρακαλούσα να πάψει να μου τῶ λέει έμένα αυτά, γιατί με θανατώνει! κ' εΐταν άπάνθρωπο να με κά-νει να υπαφέρω τόσο!

Μια μερα είχαμε οι δυο. Είμουν λυπημένη κ' εΐταν εύθυμος και μου μιλούσε για το ταξίδι του στη Γερμανία και για τις γυναίκες που πιθυμούσε να ξαναδεί. Εΐταν όρθιος, άκουμπημένος στο πα-ράθυρο και μου φάνηκε πῶς μεγάλος και πῶς δυνα-τός και τέλεια δικαιολογημένος όπως φέρουνταν. Κι άγανάχτητα και σιχάθηκα τον έχυτο μου και